

You are accessing the Digital Archive of the Catalan Review Journal.

By accessing and/or using this Digital Archive, you accept and agree to abide by the Terms and Conditions of Use available at http://www.nacs-catalanstudies.org/catalan_review.html

Catalan Review is the premier international scholarly journal devoted to all aspects of Catalan culture. By Catalan culture is understood all manifestations of intellectual and artistic life produced in the Catalan language or in the geographical areas where Catalan is spoken. Catalan Review has been in publication since 1986.

Esteu accedint a l'Arxiu Digital del Catalan Review

A l' accedir i / o utilitzar aquest Arxiu Digital, vostè accepta i es compromet a complir els termes i condicions d'ús disponibles a http://www.nacs-catalanstudies.org/catalan_review.html

Catalan Review és la primera revista internacional dedicada a tots els aspectes de la cultura catalana. Per la cultura catalana s'entén totes les manifestacions de la vida intel·lectual i artística produïda en llengua catalana o en les zones geogràfiques on es parla català. Catalan Review es publica des de 1986.

Gil Foix i Silas Lapham: El petitburgès vist per Nards Oller i William Dean Howells
Pere Gifra i Adroher

Catalan Review, Vol. V, number 2 (December, 1991), p. 55-63

GIL FOIX I SILAS LAPHAM: EL PETITBURGÈS VIST PER NARCÍS OLLER I WILLIAM DEAN HOWELLS

PERE GIFRA I ADROHER

Una anàlisi de la tradició literària realista del segle dinou no pot deixar de banda noms tan importants com Balzac, Tolstoi, James o Galdós, tots ells autors que encarnen el gènere novel·lesc a les seves llengües respectives. Tanmateix, la prolífica obra d'aquests escriptors no tan sols s'estudia des del punt de vista literari, sinó també des del punt de vista sòcio-històric. Llurs novel·les reflecteixen el desenvolupament i els conflictes de la societat contemporània des d'una perspectiva realista, la qual cosa les converteix en cròniques històriques versemblants. Aquesta aproximació mímica i fidel a la realitat és el que l'escriptor nord-americà William Dean Howells proposa en el seu assaig *Novel-Writing and Novel-Reading* (1899), on afirma:

«I Make truth the prime test for a novel. If I do not find that it is like life, then it does not exist for me as art (...). The novel I take to be the sincere and conscientious endeavor to picture life just as it is, to deal with character as we witness it in living people, and to record the incidents that grow out of character.»

Tal intent de dibuixar fidelment la realitat es dona a les dues novel·les realistes que aquest treball examina, *The Rise of Silas Lapham* de William Dean Howells (publicada el 1885), i *La febre d'or* de Narcís Oller (publicada entre 1890 i 1892). La trama principal de la primera transcorre al Boston de la dècada del 1870, mentre que la segona retrata l'eufòria econòmica que la ciutat comtal experimentà durant el 1880-1881 i els anys previs a l'Exposició Universal de 1888. Tal fou la fidelitat de *La febre d'or*, que el mateix Oller relata a les *Memòries Literàries* com alguns lectors fins i tot arribaren a establir paral·lelismes entre certs pro-

tagonistes de la novel·la i personatges reals de l'època. Dit això, tot i que ambdues novel·les pertanyen a tradicions literàries diferents, la seva contemporaneïtat, el seu argument i el tractament d'un tema afí les fan mereixedores d'un estudi comparatiu.

Per a començar, podem aplegar-les sota el subgènere anomenat «novel·la econòmica» o «novel·la de negocis». Les novel·les d'aquest subgènere, situades en una atmosfera capitalista, narren la pujada social de l'heroi burgès des d'uns orígens humils fins a una posició de prosperitat. En l'anàlisi d'aquest procés, ambdós novel·listes estudien les implicacions morals i socials de la pujada del protagonista principal alhora que examinen l'ascensió meteòrica de la burgesia a llurs regions respectives. La preocupació fonamental de Howells és el contrast entre la petita burgesia i les velles famílies de Boston —els anomenats Brahmins—, mentre que Oller jutja la febre especulativa experimentada pels nous-rics de Barcelona. Boston i Barcelona, doncs, esdevenen coprotagonistes a totes dues novel·les i llur desenvolupament roman íntimament lligat al d'una classe social en particular, la petita burgesia. En termes generals, tots dos novel·listes aconseguixen llur propòsit utilitzant una família en particular com a arquetips de la petita burgesia, però l'intent d'un estudi global d'aquesta classe social a la Catalunya i Nova Anglaterra del vuit-cents quedà una mica desdibuixat.

A *La febre d'or* el protagonista principal és Gil Foix, un mestral aprenent de fuster a Sant Cugat del Vallès. Després d'un breu interludi treballant a les Antilles Espanyoles, Foix esdevindrà un burgès capitalista especulant amb accions a la gran urbs barcelonina. En una trajectòria similar, les arrels de Silas Lapham resideixen a la seva granja de Vermont, d'on marxa per tal de treballar temporalment a Texas. Més tard, a causa de la troballa fortuïta d'un jaciment de mineral adequat per a la fabricació de pintura, comença el seu negoci i es trasllada a la més cosmopolita ciutat de Boston. Aquests dos personatges, doncs, experimenten l'aprenentatge del petitburgès, però ni Oller ni Howells posen l'èmfasi en el passat de llurs protagonistes. Ben al contrari,

fidels a la idea de contemporaneïtat, ambdós escriptors prefereixen analitzar el present i simplement lliurar un esbós del passat dels protagonistes (per exemple, l'entrevista del periodista Hubbard a Silas Lapham al primer capítol de la novel·la). Tenint presents aquestes dues trames, podem analitzar com ambdues novel·les il·lustren els dilemes del petitburgès i intenten trobar-hi solucions.

La crítica Shoshana Knapp ha vist que, en escriure novel·les econòmiques, els escriptors sovint responen al capitalisme negativament, positivament, o de manera ambigua. Segons el meu parer, l'última categoria concerneix els nostres dos autors perquè no consideren el capitalisme totalment com la font de dissorts personals i socials. Per exemple, el fet que el jove Tom Corey continuï en el negoci de pintura després de la fallida financera de Lapham demostra que Howells no estava en contra de la ideologia capitalista. El mateix passa amb Oller, que utilitza Bernat Foix com a portaveu d'una concepció darwinista del negoci. Repetidament aquest personatge afirma que la febre d'or pot destruir moltes empreses individuals, però, encara que només les més fortes sobrevisquin, al capdavant el progrés reporta un benefici en regenerar la societat: «Creguin-me: aqueixes febrades són *per demés* necessàries, altament higièniques. El cos social, sense elles, es moriria d'inanició.»

Així, doncs, el capital no és una *bête noire* en aquestes novel·les, sinó un mal menor que corromp la bonesa moral del petitburgès. Lapham té els seus orígens arcàdics a la seva granja de Vermont, i, de manera semblant, els primers anys de Gil Foix transcorren innocentment en una petita vila. L'arribada dels protagonistes al medi urbà i llur contacte amb la societat capitalista representen una degradació ètica que Howells i Oller solucionen en llurs finals. En ells, tots dos escriptors retornen l'heroï burgès als seus orígens, de manera que el cercle de purificació es tanca i l'ordre moral es restaura. *The Rise of Silas Lapham* pot ésser llegida com una paràbola sobre el penediment i càstig per la set de diners, i el mateix podem afirmar de *La febre d'or*, on, en parau-

les de Manuel de Montoliu, «l'autor vol formular una alligona-dora moralitat». Soshana Knapp ha remarcat que en aquestes novel·les econòmiques del dinou la moralitat de l'autor sovint salva els seus protagonistes gràcies a

«...individual moral attention to honor, integrity and sensitivity. Salvation is at hand without an upheaval of the system. This salvation can take shape through a personal retreat from the world of business or through a personal reform of one's dishonest or exploitive activities».

Reforma personal i expiació són, doncs, els últims moviments que cal que segueixin aquests dos herois petitburgesos si volen experimentar una pujada moral en la seva vida. En aquest respecte, *The Rise of Silas Lapham* i *La febre d'or* proposen diversos problemes ètics als quals els personatges s'han d'enfrontar, concretament la moralitat de l'especulació, el valor ètic del treball i la subordinació del jo al negoci. El primer, l'especulació monetària, ha estat usualment considerat pecat en la tradició cristiana, i les seves conseqüències fatals són presents en ambdues obres. Silas Lapham, en un intent de salvar la seva fortuna, inverteix diners a la borsa i gairebé perd tots els seus béns. Per a Gil Foix la font principal d'ingressos és el capital *per se*, accions el valor de les quals fluctua segons les lleis del mercat. El bon inici de les empreses financeres d'ambdós protagonistes rau en la sort, però també en la seva honestedat. Ara bé, a mesura que progressa l'argument la seva dependència en la sort es fa contínua, alhora que la impredictibilitat dels seus guanys i de les seves pèrdues creix acompanyada d'una certa amoralitat professional.

Als ulls del narrador i d'altres personatges els diners provinents de les accions poden semblar corruptes, però per al burgès són ben guanyats. Mai para de lloar la vàlua del seu treball i de la fortuna que ha fet després d'una llarga lluita. L'esperit treballador de la tradició protestant roman present en la història del *self made man* que Silas Lapham representa, una trajectòria paral·lela a la del mateix Howells. Educat a Ohio sota principis reli-

giosos quàquers i swedenborgians, Howells aviat desenvolupà una estricta concepció del treball individual. Ajudà el seu pare a establir diversos negocis, alguns dels quals no van florir, i hagué d'obrir-se camins i educar-se per si mateix. Els seus esforços s'assemblen a aquells a què es refereix Mrs. Lapham quan explica a Mrs. Corey els seus primers anys a Vermont: *«I'm sure....we had to work hard enough for everything we got and so we appreciated it.»* L'actitud de Mrs. Lapham, a part d'ésser una orgullosa afirmació de classe, conté també un desdeny implícit vers les possessions que alguns Brahmins de Boston han heretat dels seus avantpassats sense esforç. Per la seva part, els rics bostonians justifiquen la seva davallada tot dient que *«the suddenly rich are on a level with us nowadays. Money buys position at once»*.

El mateix conflicte social, pel que fa a l'ètica del valor del treball, apareix a *La febre d'or*, on Gil Foix intenta racionalitzar la seva fam pels diners citant la Bíblia: «Doncs vull dir que, si no hi ha sinó una casta, no hi ha sinó un sol dret: el dret de guanyar-se el pa amb les pròpies suades; que és el dret que diu la *Santa Biblia*». A més a més, segons aquest dret cristià l'estàndard moral que ell segueix en la seva feina diària ha de basar-se en tres principis ètics que repeteix gairebé com un lema: «treballar amb honor, amb lleialtat, amb honradesa». Tanta insistència en paraules i tanta vanaglòria no fan sinó evidenciar, en general, l'autoindulgència del petitburgès en l'acompliment de tasques materials.

El tercer problema ètic d'aquests personatges és la subordinació del jo burgès al negoci capitalista. En un cert moment de la trama l'heroi burgès s'enfronta a un dilema moral que consisteix en la seva dedicació als diners o el seu oblit dels valors tradicionals exaltats durant la seva breu, però ràpida pujada. Normalment tria el treball i aquesta elecció comporta un sacrifici personal alhora que físic. Per exemple, a diferència de la majoria de bostonians, Silas Lapham no abandona la ciutat durant l'estiu i decideix d'anar cada dia a la seva residència estiuenca a Nantasket. Aquesta vida atrafegada malmet la seva salut i es fa impres-

cindible que deixi temporalment el negoci. Un cas semblant és Gil Foix, que també treballa en excés i, llassat, cau malalt en tornar del seu viatge de negocis per França, Gran Bretanya i Bèlgica. El darrer, però, té una concepció menys espartana de la vida. Max Weber, en el seu estudi *L'ètica protestant i l'esperit del capitalisme* (1904-1905) distingeix dos tipus de capitalista: el protestant i el catòlic. El d'arrel protestant només viu per a treballar i segueix el que ell anomena una concepció «ascètica» de la vida. Els Lapham, malgrat llur nou estatus econòmic a Boston, continuen essent tan casolans i frugals com sempre. Gil Foix, en canvi, és un capitalista d'arrel catòlica i, si seguim Weber, té una concepció «estètica» de la vida que justifica el seu gust pels plaers materials. Viatjar, comprar joies, sortir amb una bagassa i anar al Liceu no són sinó alguns exemples de la seva actitud molt més hedonista que no pas la de Lapham.

Veiem, doncs, que la primera caiguda física del petitburgès avança la posterior caiguda financera a la qual els condueix l'adoració d'un déu material. De fet, tant Oller com Howells articulen aquesta idea del diner i negoci com una fe alternativa. Mrs. Lapham, per exemple, acusa el seu marit que *«you have made your paint your god, and you couldn't bear to let anybody else share in its blessings»*. Les imatges religioses també apareixen a *La febre d'or*, on Rodon veu momentàniament l'edifici de la Llotja com si fos una construcció religiosa. S'adona que té «un cert sabor de temple catòlic; però, en caure la mirada en les parets de pedra artisada amb motlures del Renaixement, el temple es tornava protestant». A més a més, quan alguns accionistes decideixen iniciar el seu propi negoci són titllats de «*cismàtics*» que volen «fundar una nova església».

Si els diners i el negoci esdevenen la nova religió del petitburgès, la seva antiga fe, però, no desapareix. Tot el contrari, l'antiga ètica roman personificada en altres personatges, especialment en les mullers. Persis Lapham i Caterina Foix actuen com a segones consciències dels seus marits malgrat llur posició secundària a la casa. Sovint elles tenen la introspecció i la lucidesa mo-

ral que els homes no tenen, i ofereixen, doncs, un punt de vista diferent —sovint l'assenyat— a cada acció realitzada pels seus marits. Per exemple, Mrs. Lapham no dubta a queixar-se del greuge del seu marit al seu ex-soci, Rogers: «*No; you had better face the truth, Silas. It was no chance at all. You crowded him out. A man that had saved you! No, you had got greedy, Silas.*»

Les seves advertències morals tenen un paral·lel en el consell que Caterina Foix dóna al seu home quan les inversions només floreixen a causa de constants cops de sort. Ella representa l'*alter ego* de Gil Foix, però a més a més també personifica en part els valors que el seu oncle mossèn Pere va ensenyar-li en el passat. Encara que aquest sacerdot no té cap paper important en la novel·la, la seva figura sovint resta en el fons com un altre referent moral. De fet, la imatge del mossèn presideix l'oficina de Gil Foix de manera que, en temps dificultosos, el capitalista l'implora: «No em desempareu! Sou el fundador d'aquesta casa, i avui, avui, acabem sos fonaments o l'ensorrem per sempre! Jo seré bo, jo en faré bon ús: vos ho prometo!» Finalment, la sogra de Gil Foix, la senyora Mònica, també afegeix una dimensió religiosa a les accions de la novel·la. Ella encarna els valors que el capitalisme ha anat erosionant, valors pràctics i espirituals que mira de transmetre a la seva filla: «Déu nostre Senyor diu: Ajuda't, que t'ajudaré. I, així com la nostra santa religió ens ensenya que hem d'ésser previsors practicant les virtuts en aquesta vida per merèixer la glòria celestial a l'altra, ens ensenya també l'experiència del món, que qui vol un benestar per a la vellesa se l'ha d'assegurar a la joventut.»

A *The Rise of Silas Lapham*, part de l'autoritat moral també se'ns presenta mitjançant una figura religiosa, el reverend Mr. Sewell, a qui els Lapham demanen consell respecte a l'amor que Tom Corey sent vers una de llurs filles. El reverend aplica la solució de l'«economia del dolor», de manera que en lloc de sofrir tres persones només ho fa una. Com el crític Donald Pizer ha demostrat, el final de la subtrama emfatitza l'elecció moral de Lapham a la trama principal, on només ell prefereix perdre la seva fortuna abans que la perdin diversos clients innocents. Tanma-

teix, l'al·lusió més important a l'obra de Howells és la visió que Persis té del seu marit la nit de la decisió final sobre la venda dels molins: «*And there wrestled a man with him until the breaking of the day... And he said, Let me go, for the day breaketh. And he said, I will not let thee go, except thou bless me*». Aquí Howells presenta una visió augustiniana de la natura humana en descriure la lluita de Silas Lapham amb les seves pròpies temptacions. El mal rau dins de cada individu, no en els diners, de manera que l'opció del petitburgès a l'últim és totalment personal.

Això ens condueix a una recapitulació final sobre els problemes ètics de la petita burgesia. Tant Howells com Oller suggereixen que Silas Lapham i Gil Foix, respectivament, han estat enganyats involuntàriament per un déu material i, en conseqüència, aïllats del seu anterior sistema de valors. Llur retirada d'aquest medi hostil pot realitzar-se gràcies al consell d'altres personatges i, principalment, mitjançant la voluntat personal. El nou-ric a *The Rise of Silas Lapham* abandona la seva recerca material i sobreviu al cop; contràriament, el protagonista de *La febre d'or* és derrotat en la guerra econòmica en què constantment lluita, i mai no es recupera de la pèrdua. Si bé l'actitud freda i amoral del petitburgès sembla apuntar cap al naixement d'un nou secularisme, el final que Oller i Howells donen a llurs novel·les indica tot el contrari, el ressorgiment d'un nou moralisme petitburgès damunt les cendres dels antics valors tradicionals.

PERE GIFRA I ADROHER

BIBLIOGRAFIA

- BAYM, Nina, *et al.* (ed.). *The Norton Anthology of American Literature* (vol. 2). New York: W.W. Norton & Company, 1989.
- HOWELLS, William Dean. *The Rise of Silas Lapham*. New York: Random House Inc., 1951.

- OLLER, Narcís. *Obres Completes*. Barcelona: Editorial Selecta, 1948.
- OLLER, Narcís. *Memòries literàries. Història dels meus llibres*. Barcelona: Editorial Aedos, 1962.
- SEIGNEURET, Jean-Charles (ed.). *Dictionary of Literary Terms and Motifs*. Westport: Greenwood Press, 1988.
- VANDERBILT, Kermit. *The Achievement of William Dean Howells. A Reinterpretation*. Princeton: Princeton University Press, 1968.
- WEBER, Max. *The Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism*. New York: Charles Scribner's Sons, 1958.